

EREVNA

Innehåll

Anteckningar till johanneiska texter.

Av Prof. H. Odeberg.	3
Joh. 4:46-52.	3
Joh. 5:22-24.	4
Joh. 6:24-36.	5
Joh. 6:44-47.	7
Joh. 7:37-39.	8
Joh. 7:40-52.	9
Joh. 9:1-7, 24-38.	10
Joh. 10:1-10.	11
Joh. 11:47-57.	13
Joh. 14:15-21.	15
Joh. 15:10-17.	16
Joh. 17:1-8.	16
Joh. 17:9-17.	18
Joh. 21:1-14.	19
Joh. 21:15-23.	20
De äldste mindesmerker om kristendommen.	
Av professor dr. Olaf Moe.	22
”Den verkliga kristendomen, inte den friserade och behagliga.”	
Av teol. lic. David Hedegård.	29
Tack till min barndoms kyrka.	
Av Rektor Elisabeth Lange, f. Ekman.	31
Om Nya testamentets förhållande till det Gamla.	
Av prof. H. Odeberg.	40
Till frågan om Skriftens lära om äktenskapet.	
Av teol. kand. Caspar Persson.	42
Böcker.	45
Tidskrifter.	48
Innehållsförteckning.	52

*Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten
enligt originaltexten.*

Anteckningar till johanneiska texter.

Av Prof. H. Odeberg.

Joh. 4:46-52.

Om man vill ha reda på vad evangelisten vill framhålla med denna berättelse i vår text, måste man först ta fasta på orden: »Om ni inte ser tecken och under, tror ni inte.» Sedan bör dessa ord jämföras med hur ordet »tecken» används i Nya testamentet. Detta kan man se av berättelsen om undret i Kana, där Jesus gjorde ett tecken för att uppenbara sin härlighet, så att lärjungarna skulle tro på honom. Till denna berättelse hänvisas det direkt i vår text. Och därför måste man nu ställa samman dessa båda ställen som handlar om tecken.

Vad ligger nu bakom uttrycket: »Om ni inte ser tecken och under, tror ni inte»? Det är ett avvisande uttryck. Det som avvisas är en yttre inställning till Jesus. Då är det inte bara fråga om att avvisa sensationslystnad utan också något djupare, nämligen att vilja ha yttre bevis av Jesus för att man skall tro på honom. Det är ett avvisande av begäran att Jesus skall foga sig efter ens egna krav på livet och religionen. Ty Jesus uppfyller aldrig sådana krav.

Jesus kan nämligen inte foga sin sanning efter eller inordna sin sanning i vår illusions- eller lögnvärld.

Däremot kan Jesus göra sådana tecken genom vilka han bryter in i denna lögnvärld och skingrar den. Därför hänvisas det nu i vår text till hans tecken i Kana, där hans härlighet blev uppenbarad.

Hövitsmannen framställs på det fina sätt som är evange-

liets eget, nämligen att måla med ord och med frånvaron av ord. Hövitsmannen svarar inte på Jesu tilltal: »Om ni inte ser tecken och under, tror ni inte.» Han säger i stället: »Herre, kom ner, innan mitt barn dör.» Dessa ord visar att hövitsmannen kommer till Jesus, inte för att se tecken och under som skulle bevisa något, utan han kommer till Jesus med en enda tanke: »Mitt barn håller på att dö.» På hövitsmannens nödrop svarar nu Jesus. Hövitsmannen får hjälp av Jesus, därför att han kommer med sin nöd och därför att han ser Jesu härlighet. Han har alltså tro på Jesus.

Detta var ett tecken, men inte ett tecken för hövitsmannen, ty han behövde inte något sådant utan detta var för andra, främst för lärjungarna. Och då det är intaget i evangeliet står det som ett tecken för alla kommande tiders lärjungar.

Att märka är: Det är inte den sjuke sonen själv som kommer till Jesus och blir botad. Utan det är hövitsmannen som utverkar liv av Jesus för sin son. Det är hövitsmannens *tro* som hjälper sonen, utan att denne själv är verksam.

Joh. 5:22-24.

I denna text är fråga om dom och om sådan dom som gäller liv eller död.

Hur domen utfaller beror på om man verkligen *hör* Människosonens ord. Om detta hörande talas det i texten i så att säga tre potenser. Det gäller att *här och nu* höra Människosonens ord: »Den som hör mitt ord» etc., v. 24. Därtill gäller det att höra honom *i en kommande stund*, en stund *som dock redan är inne*: »Den stund kommer, ja, den är nu inne, när de döda skall höra Guds Sons röst», v. 25. Slutligen omtalas ett hörande som enbart hör *framtiden* till: »Den stund kommer, då alla som är i gravarna skall höra hans röst», v. 28.

Den som så har hört Människosonens röst — och endast han — kan göra det goda. Av oss själva kan vi däremot göra det onda. (Man skall observera skillnaden mellan de båda gre-

kiska ord som här översätts med »göra». Det ena, *poiéo*, ποιέω, betyder göra, skapa, förfärdiga, det andra, *prásso*, πράσσω, betyder, göra, utöva, sköta).

Att hörandet av Människosonen har sådan betydelse beror på att det här är Gud själv som talar, ty Fadern och Sonen är ett. Därför gör Sonen inget annat än det som Fadern gör.

Joh. 6:24-36.

De flesta ord av Jesus i Johannes evangelium är på något sätt märkvärdiga i sin formulering. Det är att märka att deras egendomlighet inte minskas i samma mån man skaffar sig kunskap om den begreppsvärld som fanns hos dem till vilka Jesus talade. Tvärtom är det så att studiet av den samtida judendomen gör att Jesu ord framstår ännu egendomligare.

Så är t.ex. förhållandet med uttrycket »Arbeta inte för den mat som tar slut utan för den mat som varar». När detta uttryck förekommer i den judiska litteraturen, är det lätt att förstå vad som där menas med det. I rabbinismen betyder uttrycket »verka Guds verk» det för fariseismen grundläggande att man genom ett moraliskt liv i sitt dagliga förhållande utför vad Gud vill. Men vi kan inte utifrån den judiska litteraturen eller utifrån judiskt tänkesätt förstå vad Jesus menar med samma uttryck. Inte heller judarna i texten förstod Jesus, ty deras fråga till honom, »Vad skall vi göra för att utföra Guds gärningar?», visar att det som Jesus säger väcker deras förundran. Jesu svar på judarnas fråga, »Vad skall vi göra för att utföra Guds gärningar?», är något främmande och obegripligt för dem. Jesus säger nämligen: »Detta är Guds gärning, att ni tror på den som han har sänt.» Jesu svar hänvisar till en helt annan sfär.

Men det som åhörarna svarar tillhör det naturliga sammanhanget, den invanda sfären. De fäster sig vid uttrycket »den som han har sänt». Ty Moses hade en gång blivit sänd för att uppenbara Guds vilja. Och detta uppenbarande av Guds vilja

hade åtföljts av tecken. Därför är det naturligt att man nu frågar: »Vad gör du för tecken?»

Här kan det vara på sin plats att åter göra klart för sig, hur svårbegripliga Jesu ord på grund av detta i verkligheten var och är, och hur ofrånkomliga åhörarnas missförstånd och oförmåga att begripa var. Det kan vara på sin plats att erinra om detta, ty man kanske läser Nya testamentet, inte medvetet men omedvetet med den tanken att man utan vidare begriper det. Följden blir en ytlig läsning. Man läser t.ex. här förekommande text ytligt, om man läser den med tanken: åhörarna i vår text begrep ingenting, men så skulle jag inte ha gjort. Men dessa åhörare, fastän de inte förstod Jesus, begrep i själva verket mycket mera av Jesu ord än den ytliga nutidsläsaren. Dessa åhörare lade ner mer energi på att försöka förstå Jesus. Man finner hos dem en mycket djupsinnig sammanställning och slutledning av det som Jesus sade, när de nämnde mannat i öknen och brödet från himmelen. När de med dessa ord omnämnde Ps. 78, som beskriver Guds handlande med Israel, då menade de inte med detta ett rent yttre tecken eller erinran om folkets historia, utan de förstod detta som något vilket Gud gav som ett levande bröd för det inre livet och som lärdom för hela deras livsföring, och de förstod detta som en uppenbarelse av Guds vilja, som behövdes för att kunna göra Guds verk.

Till denna förståelse hos åhörarna anknyter Jesus i sitt svar och han behandlar dem ingalunda som några okunniga och tanklösa åhörare. Jesus säger till dem att det inte var Mose som från himmelen gav dem det bröd som de själva åsyftat, utan det var Fadern som givit detta. Och detta bröd, det sanna brödet, var Jesus själv.

Jesus var alltså innehållet i och utläggningen av den Heliga Skrift. Detta är lika med uttrycket i Joh. 1:18, *ekeínos exägá'sato*: »denne har utlagt», nämligen Gud. Här har vi ett nytt sätt, i själva verket ett omöjligt sätt att uttrycka sig på.

Innebörden av detta kan inte begripas utifrån samtida uttrycks-sätt. Ty »utlägga» används här i en helt ny, förut okänd betydelse: »Utläggningen» av det gudomliga Ordet består av en person: Jesus själv. Och därmed är han en utläggning av Gud själv, Ordet är Gud och Jesus Kristus är Ordet. Den som här utlägger Gud, han gör det inte genom någon blott förkunnelse, inte genom någon blott beskrivning, utan genom att han i sin person är en utläggning av Gud.

Och därför att Jesus i sin person är utläggningen av Gud, kunde han i ett sammanhang säga att han var den »*Jag är*» som *sände* brödet från himmelen, samtidigt som han själv *var* detta bröd. Åhörarna förstod vad Jesus menade, då han sade att han var livets bröd. Men de begrep djupare sett inte Jesu ord, ty de trodde inte. De trodde inte, just därför att de inte hade mottagit honom själv, det sanna brödet.

Joh. 6:44-47.

Man skall beakta den enastående ställning som Jesus i Johannesevangeliet tilldelar sig själv. Jfr 5:31-40 och 14:1, där Jesus talar om sig själv som den enda vägen till Gud och evigt liv. Vidare skall man minnas hur Jesus alltid betonar den fullkomliga gemenskap som råder mellan Fadern och Sonen och den människa som genom Sonen förts in i den andliga livsfären. För den som kommit in i denna har Kristus blivit den Omistlige. Jfr Joh. 15:5: »... utan mig kan ni ingenting göra.»

I det gudomliga ordet sker Faderns dragande till Sonen. Skriften är det ständiga korrektivet på upplevelsen. »Intet utanför Skriften» (1 Kor. 4:6). De som kommit till Kristus har kommit genom Ordet. Detta ord är levande och inte bara ett tecken för något. Det bär i sig hela den verklighet för vilken det är uttryck. Genom detta ord drar Gud människan till Kristus, som gör var och en som i Honom känner igen det eviga livets uppenbarelse och i tro tar emot honom, delaktig av det eviga livet, d.v.s. av det fullkomliga livet.

Joh. 7:37-39.

För att alls förstå denna text måste man känna bakgrunden till den situation som här tecknas.

Den omtalade högtiden var lövhyddohögtiden, en glädjens högtid som ingen annan. Bland dess ceremonier märktes först vattenhämtningen från Siloa vid tempelberget och den därpå följande vattenösningen på altaret, beledsagad av musik och sång. Då sjöng församlingen Jes. 12:3: »Med fröjd skall ni ösa vatten ur frälsningens källor.» Här var givetvis fråga om en symbolisk handling, som erinrade om andra händelser ur Israels historia. Jfr 2 Mos. 17:6; 5 Mos. 8:15 och Ps. 114:8. Vattnet ur klippan hade en rik innebörd för fromma judar.

Efter de sju festdagarnas vattenösning kom så den åttonde dagen — den stora dagen — då ingen vattenösning ägde rum. Det var då Jesus stod upp och sade: »Om någon törstar, så kom till mig och drick!» Jesus anknyter alltså till lövhyddohögtiden. Han låter människorna förstå att då andra källor sinat, så är dock frälsningens källa kvar i honom. Han är den verklighet som Gamla testamentet siar om. Jfr Joh. 3:6, 8, 14.

Ande och vatten nämns ofta samtidigt. Vattnet är givetvis symbol för andligt vatten. Här bör erinras om en märklig språkutveckling: Medan *pneuma* (πνεῦμα), hebr. *ruach* som egentligen betyder fläkt, andedräkt, fått den djupare betydelsen »ande», utan att man ens beaktar dess ursprungliga betydelse, har *hydor* (ὕδωρ) hebr. *majjim*, som betyder vatten, för tanken helt enkelt förblivit vatten, utan den djupare innebörd som det verkligen har. Detta är ägnat att åskådliggöra vår oförmåga att fatta den andliga världens realiteter.

Den andligen törstande finner hos Kristus allt vad hans innersta längtar efter. I Kristus har den frälsningens källa sprungit fram genom vilken himlens rika välsignelse kommer den till del som tror på Kristus. Och denna källa blir i sin ordning inom den som i tro tagit emot Kristus, till ett källsprång, andra till välsignelse. Den som får gemenskap med Kristus

får del av allt som Kristus gör och är. Ju mer vi ger upp oss själva, desto mer blir Kristus levande i oss, vilket Paulus i Gal. 2:20 uttrycker så: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig».

Joh. 7:40-52.

Texten talar om olika uppfattningar om vem Jesus var. »När tiden var fullbordad sände Gud sin son ...» Ofta tolkas detta på ett sätt som strider mot evangeliets mening. Man säger: »När tiden var mogen» innebär att den var lämpligaste tiden för att han skulle bli förstådd och mottagen. Detta är felaktigt. Det finns ingen antydning om att så var fallet. Tvärtom antyds att tidens mognad betyder att mänskligheten nått särskilt långt bort från gudskunskapen.

Av texten framgår att Jesus gjorde ett starkt intryck på sin samtid. Svårare var emellertid att förstå honom. Man kunde inte passa in honom i det som man redan hade erfarenhet av. Han stämde inte med gängse läror och teorier. Jesus stämde inte med den Messias man väntade. Därför var det svårt att ta emot honom.

Man gjorde sig så olika uppfattningar om honom. De som var ärliga nog att erkänna att med Jesus något nytt kommit, ville förklara honom med det högsta man kunde tänka sig, nämligen Messias, en profet. Men Jesus anpassade sig inte efter den bild man hade gjort sig av det högsta. Teorierna om honom blev tvisteämnen.

Några var säkra på att de hade den rätta kunskapen: överstepräster och fariséerna. De avvisade därför det nya som kom med Jesus. Han är ingen profet utan en vanlig människa, ja, en bedragare. Av omsorg om sanningen, Guds sak, ansåg man sig skyldig att röja honom ur vägen.

Ytterligare en röst kommer till tals i texten: rättstjänarnas. »Aldrig har någon människa talat som han.» De försökte inte

förklara honom. De endast konstaterade den verkan Jesu ord haft på dem.

Till definitiv avgörelse hade endast fariséerna kommit. De hade avgjort sig *mot* Jesus. Men de som ställt sig positivt till honom, hur bedömer evangeliet deras ställning? Domen är inte färdig beträffande dem. Det står ännu öppet vilken den skall bli. Kristus avvisar inte dem som inte har den fulla övertygelsen. Men det kommer till en kris. Den skildras i kap. 8. Domen kommer, när man envisas att hålla fast vid sin inbillning och inte vilja gå vidare.

Jesus, som var en främling i människornas föreställningsvärld, kom som en budbärare från en annan värld, en som egentligen var deras egen glömda värld. För dem som tar emot honom blir han mer än en budbärare. Han blir Herre och Konung.

Joh. 9:1-7, 24-38.

Jesus avvisar lärjungarnas fråga om vems synd som var orsaken till att denne man var född blind. Jesus avvisar tanken på synden i detta sammanhang. I stället pekar han på det tillfälle som Gud här skapat för att uppenbara sina gärningar. Den blindfödde blir infogad i Guds rådsluts stora sammanhang.

Inför Kristus blir den blinde en symbol, fastän det här givetvis rör sig om en människa som bokstavligen var blind, ty symbolen innebär att något djupare sker i det som tycks ske.

Olika meningar råder beträffande Jesu uttryck »dagen» och »natten» i denna text. Somliga har identifierat »dagen» med Jesu verksamhetstid på jorden. Efter den tiden kommer natten. Detta är emellertid en orimlig tolkning. »Dagen» kan här inte vara något annat än den bestämda nådatiden. Då ingen nådatid längre finns, kan inte ens Kristus, ännu mindre hans apostlar eller någon människa, verka. Det är då natt. När Jesus är i världen är han världens ljus. En tid kommer, då världen inte kan finna honom, även om den söker honom.

Jesu symboliska handling med den blinde är ett skapelseverk som sker. Genom stoftet skapade Gud ögonens ljus åt mannen. Jfr 1 Mos. 1: Gud skapade ljuset. Kristus är det »världens ljus» som kommit i världen med allmaktens skaparkraft.

Vattnet i Siloam i vilket den blinde tvättade sig, kommer från en klippa i templet, vilken representerar Herren. Det är genom detta utsända vatten — Kristus — som den blinde får sin syn.

Slutligen kan påpekas att det är oriktigt att stämpla fari-séerna som förstockade, enfaldiga och ondskefulla. De handlade korrekt efter lagens bestämmelser då de undersökte fallet. Deras koncentration på att göra det rätta leder till koncentrerad ondska, eftersom den andiga synförmågan fattas dem. Då det inre livet saknas är det fåfängt att söka göra det som är rätt.

Joh. 10:1-10.

Fariséerna som var med Jesus förstod inte vad han talade, och det gjorde inte heller lärjungarna (vers 6). I hela kyrkans historia kan man se exempel på att man inte begripit vad Jesus menat. Ännu idag finns många olika tolkningar såväl i romersk-katolska kyrkan som i protestantismen. En mängd frågor tränger sig på, när man söker förstå texten. Är vers 7 en utläggning eller en ny liknelse? Vilken är den som kommer in genom dörren till fåren, och vilken är den som smyger sig in som tjuv? Är dörrvaktaren någon särskild? Vilka är de tjuvar och rövare som kommit »före mig»? Vem är det som skall frälsas (vers 9)? Är det herdarna eller fåren? På dessa och andra frågor finns inte något enstämmigt svar. Men trots att vi inte förstår allt vad Jesus talar, har texten omätligt mycket att ge oss. Den visar en väg öppen till en rik värld. Man har en liten ingång även om man inte fattar hela den rika värld som ingången leder till. Även om orden inte helt fattas, kan de verka på själen. Jesus sade: »Mina ord är ande och är liv.» För att

kunna klargöra något av textens innebörd är det nödvändigt att som bakgrund hålla två ting i minne.

1. Bilden av fårfallan. Fårfallan är inte övertäckt men omgiven med palissader. I en sådan fårfalla kan det finnas flera hjordar, som tillhör olika herdar. Så fort herden ropar, skiljer sig fåren åt. Herden känner sina får, och han kallar dem vid namn, och fåren känner hans röst och följer den. En främlings röst följer de däremot inte.

2. Talet om herdar och hjord i Gamla testamentet. Gud själv är Herden. Han har tillsatt herdar, profeter och lärare. Det talas om goda och dåliga herdar. Jfr Jer. 23 och Hes. 34. Herdar som inte talat klart och tydligt och rent ut om Gud har förbrutit sig mot hjorden.

»Jag är dörren till fåren.» Jesus talar i tydlig anknytning till Gamla testamentets ord, att Herren själv skall ta sig an sin hjord. Jesus själv är dörren — genom honom skall de komma in. Ingången till den andra världen sker genom Jesus. Man öppnar inte själv dörren för sig. För att förstå uttalandet »Jag är dörren» måste man ta hänsyn till Joh. 9:40-41. Den som säger att han ser har inte gått in genom dörren. Ty endast han som själv är dörren kan öppna dörren. Den som säger sig se blir ofta en förledare, en tjuv och en rövare, som slaktar och fördärvar. De som säger sig se står emot dem som känner igen herdens röst. När man väl hört Jesu röst, känner man igen Jesus och tänker: »Här är något som är välbekant — jag är hans egen.» Vid Jesu ord till sina åhörare erinrade sig dessa sådana uttalanden i Gamla Testamentet.

Jesus kallar dem vid namn var och en enskild. Genom att de hör hans röst får de namn, individualitet, uppgift. Hjorden består av namngivna enskilda. I Joh. 14 säger Tomas att lärjungarna inte vet vägen, och Filippus ber: »Låt oss få se Fadern.» Hur litet har inte lärjungarna ännu i sista samvaron med Jesus förstått. Mycket förstod lärjungarna inte förrän efter hans död, och mycket förstod de väl aldrig.

Jesus, som kallar sig Vägen, Sanningen och Livet, visar sina lärjungar till den fullkomliga ron som bara finns hos Gud. Han ger deras liv ett mycket vidare perspektiv än de själva räknade med. De behöver inte frukta för att vara övergivna av Gud — något ofattbart svårt — ty de har en boning.

Joh. 11:47-57.

Överstepräster och fariséerna i denna perikop konstaterar utan vidare att Jesus gör tecken. Som skäl för att de måste göra något mot Jesus anför de att romarna för Jesu skull skulle komma och ta ifrån dem både staden och folket. Jesus anses här som en upprorsman. Det finns inte något som gett anledning till en sådan beskyllning mot Jesus. Men det som överstepräster och fariséerna fruktar, det kommer de själva att framprovocera för att så väcka romarnas misstankar om att något sådant är i görningen.

Kaifas var överstepräst. Och evangelisten vill framhålla att Kaifas talar såsom överstepräst. Som sådan talar han inte av sig själv, då han förutsäger att Jesus måste dö för folket och för att församla Guds förskingrade barn.

Men nu säger Kaifas sina ord i en helt annan avsikt än som var deras profetiska innebörd. Ty han sade dessa ord i fiendskap mot Jesus. Ja, han var den skarpaste motståndaren, vilken yrkade på de längst gående åtgärderna mot Jesus.

Därmed står Kaifas på samma linje och fyller liknande funktion som de som Paulus omnämner i 1 Kor. 2:6-8, nämligen denna tidsålders mäktige, vilka dräpte Jesus därför att de inte kände hemligheten om honom.

Det egendomliga är nu att det som Kaifas säger och som avser, inte att befordra Kristi verk men att förintä Jesus, detta är ett profetiskt ord, vilket är detsamma som ett gudomligt ord, och att det är så utan att Kaifas själv vet om detta. Allt detta låter oss blicka in i ett djup som väl är outtömligt.

Man kan jämföra detta med den situation då Jesus står inför Pilatus, och då Jesus säger att Pilatus alls ingen makt hade haft, om denna inte vore honom given. Om man nu frågar: Vem stod då över Pilatus?, och man då svarar: »den romerska makten», så är detta visserligen riktigt, men inte ett uttömmande svar. Ty den romerska makten var i detta fall ett verktyg åt Jesu Kristi av hat förblindade fiender. Dessa i sin tur är verktyg för den sataniska makten. Men inte heller med detta svar kommer man tillräckligt djupt. Ty vem är det som står över den sataniska makten, sett i frälsningshistoriens ljus? Jo, det gör Han som har denna historia i sitt rådslut ifrån begynnelsen: Gud.

Detta rådslut är en hemlighet. Och denna hemlighet som fanns före tidsåldrarnas begynnelse, var okänd för denna tidsålders mäktige, både osynliga och synliga. Ty hade de insett den, så hade de inte korsfäst Jesus (1 Kor. 2:8). Men då de korsfäste Jesus, blev de i sin fullständiga seger över Honom själva besegrade, och därigenom skedde Guds frälsningsvilja och Guds frälsningsrådslut.

Och därför blir nu Kaifas ord, vilka åsyftar ett sataniskt ändamål, ett uttryck för den gudomliga viljan. Men det är även att märka att den ondska varigenom Guds vilja förverkligas, är något som Gud inte vill och som han därför inte har sänt, ty den beror på människornas frivilliga avfall ifrån Gud.

Att Kaifas' ord inte var en ren tillfällighet betonar evangelisten även på så sätt att tidpunkten för hans profetiska uttalande om att Jesus skulle dö för folket noga anges: det var det år då Kaifas var överstepräst. Denna angivelse av tiden visar att Guds verk omfattar hela historien ifrån skapelsen till slutet men koncentrerar sig i den tidpunkt i historien det här är fråga om.

Och att Jesu lidande och död inte var någon tillfällighet uttrycks med det betonade användandet av uttrycket »Stunden

har ännu inte kommit», vilket såväl explicite som implicite förekommer, till dess det i 17 kap. första vers högtidligt heter: »*Stunden har kommit*».

Ingenstans möter en så djupgående och konsekvent »historisk bibelsyn» som i Skriften själv. Allt är där anknutet till historien, och historien själv såsom enhet och helhet vilar i Guds hand och koncentreras i Jesus Kristus.

Joh. 14:15-21.

Textens bakgrund är denna: Jesu lärjungar är bedrövade över att de skall skiljas från honom, och Jesus vill trösta dem inför skilsmässan.

»Om ni älskar mig, så håller ni fast vid mina bud.» Jesus hänvisar i dessa ord till sina bud i vilka han ger sig själv åt lärjungarna. Buden är förknippade med kärleken till Jesus. »Att hålla» betyder inte »efterleva» eller »göra» utan »hålla fast vid». »Bevara» torde vara den bästa översättningen. Jfr Upp. 3:8: »Din kraft är ringa och du har bevarat mitt ord.»

Bara den som älskar kan bevara buden. Jesu bud är en dyrbar skatt, som man måste bevara. Jfr Luk. 11:28: »Saliga är de som lyssnar till Guds ord och bevarar det.»

När orden bevaras som en skatt, blir de bud — men inte hårda och stränga befallningar — de verkar i människan den frivillighet och spontaneitet som röjer att Kristus själv är närvarande med sin kärlek och makt. Jfr Gal. 2:26: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig.»

Genom förbindelsen med Fadern kommer Kristus till lärjungarna i sanningens Ande. När sanningens Ande kommer, skall lärjungarna förnimma att de inte är faderlösa. Världen stänger sig ute från Kristi maktsfär och förstår inte detta tal och ser ingenting av Kristus. Lärjungarna förs däremot in i det stora mysterium där de ser Kristus och hör hans ord: »Jag lever och ni kommer att leva.»

Den som har Kristi bud är innesluten i det kraftcentrum som heter Guds kärlek.

Joh. 15:10-17.

Utgångspunkten kan tas i v. 11. Fundamentalbegrepp som kärlek, frid, glädje och tro dominerar texten. De är absoluta begrepp, som används i högtidliga yttranden av Jesus själv. Glädjen är en objektiv glädje — den är inte någon vanlig glädje, ty den är glädjen själv. T.o.m. de högsta glädjeämnen, såsom glädjen över föreningen med Kristus, kan dra ned glädjen. Ur föreningen med Kristus kommer den sanna glädjen. Jfr Paulus' tanke om idén och skuggbilden. Glädjen har kärlek och frid som korrelat, och även dessa begrepp måste fattas i absolut mening. Kärleken är budens innehåll (v. 17). Det du ger inte att älska så gott man kan utan »så som jag har älskat er». Detta är en omöjlighet för människan, men Kristus förstår. Först då människan blivit tom, kan Gud älska genom henne. Det är med Kristi kärlek vi skall älska varandra. Att bära frukt är inte lika med att göra vissa gärningar. Frukten är resultatet av gärningen, och bara där Gud verkar kan människan bära förblivande frukt. Den som gett upp allt sitt eget blir räknad som vän och blir av Gud utrustad med evigt liv.

Joh. 17:1-8.

Joh. 17 blottar djup som ingen människotanke kan pejla. Varje uttolkning blir därför här mer än någonsin ett styckverk. Man borde egentligen inte fråga vad texten betyder utan låta den verka på sig såsom något man inte begriper men så, att man dock förnimmer något av det outgrundliga — en fläkt av himlen.

Det som kännetecknar det andliga livet är att allt där har sin tid. I den gudomliga världen råder ordning och harmoni.

»Stunden har kommit». Om man tänker på Kristi livsverk så är stunden framför andra döden på korset.

Härligheten är den högsta uppenbarelsen av en annars okänd Gud. I Kristus har den gudomliga *dóxa* (δόξα) blivit uppenbarad. Jfr Joh. 1: »Vi såg hans härlighet.» På korset samlas strålarna från denna härlighet i en brännpunkt.

Härligheten sammanställs med makten, ἐξουσία. Denna makt är Guds allmakt, som Kristus fått och därmed har han fått möjligheten att ge evigt liv.

Kristi härlighet har funnits till i preexistensen. Sonens och Faderns δόξα är en och densamma. Den kan inte jämföras med Metatrons i Tredje Henoksboken. Denne hade en härlighet näst efter Guds.

»Jag har uppenbarat ditt namn.» Om man inte fått det gudomliga livet, så känner man inte Gud. Jfr prologen till Johannesevangeliet: »Ingen har någonsin sett Gud.»

Vid utläggningen av texten bör man utgå från tanken på den okände Guden. Människan kan inte skapa en Gud genom sina föreställningar eller genom att utrusta honom med allehanda egenskaper. Det blir bara en avgud — ett människoverk. Den Guden är ett hinder för kunskapen om den ende sanne Guden. Han skymmer bort Kristus i vilken allena vi kan lära känna Gud. I Kristus möter vi Gud. Det tycks för den naturliga människan orimligt att barnet i krubban är Gud själv.

Kristus på korset är ju näppeligen inför världens ögon någon uppenbarelse av den gudomliga allmakten. Denna makt kan ju inte vara någon annan än vanmakt. Ty runt omkring korset triumferar denna världens makt över Kristi tillintetgjorda livsverk. Detta illustrerar hur omöjligt det är att med tanken fatta Gud.

För lärjungarna var däremot världens makt bara vanmakt, ty den kunde inte ge evigt liv, inte frälsa. Det kunde bara den allmakt som i världens ögon var vanmakt. Världen har inte så

mycken makt att den kan frälsa sig själv. Kristus ensam har den allmakt som kan frälsa.

Så har enligt Paulus världens visdom blivit dårskap inför Gud, men Guds vishet dårskap inför världen.

I Johannesevangeliet återkommer ständigt två varandra motsatta uttalanden: Han som var det sanna ljuset (världen hade blivit till genom honom), honom kände världen inte — samt: åt alla som tog emot honom gav han rätt att bli Guds barn.

Att ta emot Kristus, att känna honom och tro på honom, det är evigt liv, det är att av allmakten bli frälst från sig själv till Gud. En Jesu lärjunge förhärligar Gud genom att fullborda det verk som Gud gett honom, och detta därigenom att han är i Kristus.

Joh. 17:9-17.

Varken här eller i Johannesevangeliet över huvud kan det var fråga om en partikularistisk-sekterisk uppfattning om *bönen* och det kristna livet, fastän en sådan mening ibland framställts. Mot det må det vara nog med att hänvisa till Joh. 3:16.

Enligt Jesu framställning om bönen är det inte fråga om *varom* man ber, utan att man verkligen kan be, d.v.s. att det är verklig bön. Och Jesus kan be. Dock är det tydligt att Jesus inte vill be för världen i den meningen att genom denna bön världens angelägenheter s.a.s. i dess eget plan skulle befrämmas. Jesus ber för världens frälsning, och särskilt i den här föreliggande texten ber han om att lärjungarna, de som m.a.o. inte är av världen lika litet som Jesus själv är av världen, måtte bevaras i sin gemenskap med Fadern. Men i bönen för lärjungarna — alltså i dessas eget plan — kan då också jordiska angelägenheter inbegripas.

Inom denna sfär, vari inbegrips såväl förebedjare som

objekten för förebedjandet, är alltså bönen universell och dess möjligheter vet inte heller av någon gräns. Jfr t.ex. Matt. 17:20.

Den kristne är i världen och har att utföra sitt arbete inte minst som förebedjare för världen. Detta måste emellertid medföra att han blir föremål för hat från sin väsensfrämmande omgivning. Den absoluta frånvaron av detta hat skulle vara ett ganska säkert tecken på att vederbörande inte längre var bara i världen utan att han också var av världen.

Joh. 21:1-14.

Joh. 21:1-14 skildrar hur Jesus uppenbarar sig för några av sina lärjungar vid Tiberias hav, där de med Petrus i spetsen höll på att fiska.

Man hävdar i allmänhet Johannesevangeliets symboliska tydning. Nu talar skildringens livfullhet för att det är en verklig händelse som här åsyftas. Lärjungarna var bokstavligen ute som fiskare. Men i allt som sker finns en symbol. Symbolen kan aldrig skiljas från verkligheten. Man skall jämföra hur Jesus säger att han skall göra fiskare, som blir hans lärjungar, till människofiskare (Luk. 5:10).

Lärjungarnas fiskelycka uteblev. Den natten fick de ingenting. Då morgonen kom och de redan beslutat att ge upp, då kom Jesus. De kände emellertid inte igen honom med sina kroppsliga ögon såsom under hans jordeliv. De följde emellertid hans råd att kasta ut näten på högra sidan om båten och fick då en riklig fångst. Redan Chrysostomus har en symbolisk tolkning, då han anser att den överflödande fångsten förebildar den mängd människor till vilka frälsningen skulle föras genom apostlarna.

Nu igenkänner Johannes Herren. Han är den förste som känner igen honom, Petrus den förste som handlar. Chrysostomus säger att Petrus är den mera ivrige, Johannes den mera upphöjde. Den ene är snabbare i handling, den andre i att uppfatta.

Kyrkofäderna hänför Johannes' förmåga att känna igen Herren till hans virginitas: hans genom hela livet bevarade barnsliga oskuld och renhet.

Detta fiskafänge skall emellertid erinra lärjungarna om hur de arbetat hela natten, men hur, då allt sett hopplöst ut, Herren dock kommit och man igenkännt honom på hans sätt att verka, på hans förmåga att med ens förvandla och vända klinten till tro och nederlaget till seger.

För oss vill detta vara en påminnelse om hur Kristus är den levande och verkande Herren, en verklig kraft att räkna med under livets alla skiften. Detta glömmar man lätt i modern tid och Kristus blir lätt bara en kraft i människornas åskådning. Då Kristus inte längre är en verklig kraft, som man ser med sina andliga ögon och som man tar direktiv av, då blir också mänsklig ansträngning förgäves.

Texten slutar med en skildring av det gästabud som sedan äger rum på stranden. Där Kristus är med, där blir det högtid och fest. Den enklaste måltid i Kristi närvaro blir ett gästabud, präglad av innerlig glädje.

Joh. 21:15-23.

Inledningsvis bör påpekas att det är omöjligt att göra Johannesevangeliets tankar tillgängliga för alla. Evangeliet är närmast riktat till mognare kristna, och det får inte anpassas så att dess speciella budskap äventyras.

Kristus talar i texten till Petrus, inte till Johannes. Petrus förs genom Kristi ord in i den stora tomheten, där hans kärlek visar sig vara inget att bygga på, där hans egen vilja och hans egna önskningsgar går förlorade. Utblottad på allt blir han dock utsänd genom Jesu ord: Följ mig. Så måste en kristen uppges allt eget och bli tom på allt för att kunna nå dit, där han med Paulus kan bekänna: »Nu lever inte längre jag, utan Kristus lever i mig.»

Petrus' intresse för Johannes' öde avvisas av Kristus. Herren har *en* uppgift för Petrus, en annan för Johannes. Olika skulle deras liv gestalta sig. Petrus fick aktiv tjänst — Johannes kontemplativ tjänst. Petrus fick i uppgift att följa Kristus — Johannes att förbli i Kristus.

Orden till Petrus och om Johannes kan ju inte tillämpas på en åhörarskara i dess helhet, men någon kan ändå finnas som är mogen för Herrens ord. Kristi ord till Petrus bör vara ett memento för förkunnaren. Han måste som Petrus bli tom på allt, sträcka ut sina händer och låta sig ledas dit hans naturliga jag inte vill.

De äldste mindesmerker om kristendommen.

Av professor dr. OLAF MOE.

Under overskriften »The earliest records of Christianity»¹ har den jødiske arkeolog E. L. SUKENIK, professor ved det hebraiske universitet i Jerusalem, redegjort for et nyt gravfund i Jerusalems omegn, som synes å inneholde de tidligeste mindesmerker om kristendommen vi hittil eier. Mens de äldste skrifter i Det Nye Testamente vel först stammer fra anden halvdel av firtiårene eller begynnelsen av femtiårene e.Kr., fører det nevnte arkeologiske vidnesbyrd os tilbake alerede til år 42-43 og har derfor krav på den störste interesse.

I begynnelsen av september 1945 blev professor Sukenik underrettet om at der under byggearbeider på en grund i nærheten av Talpioth, en sydlig forstad til Jerusalem, var opdaget et jödisk gravkammer, som indeholdt et antal kalkstenskister, »ossuarer» (benkister), en slags miniatyrsarkofager som kom i bruk fra förste århundrede f.Kr.² Sukenik fikk da i oppdrag å foreta utgrävningen, som blev utfört 10 - 13 september samme år, og han har i den ovennevnte beretning gitt en nöjaktig beskrivelse först av selve gravkammeret, så av de fundne ossuarer og av deres inskrifter tillike med de andre gjenstander som indeholdtes i gravkammeret, ledsaget av meget illustrerende planscher og fotografier.

En korridor fører ind til graven, som er hugget ut i fjeldet, og döråpningen dekkes av en kalkstensblokk, som imidlertid var slengt tilside; gravrövere har en gang väret på färde og åpnet et par av kistene, men fundet utbyttet så ringe at de har oppgit videre försök. Derfor er alt det övrigt så vel bevart.

Gravkammeret er omtrent kvadratisk, 3,36×3,42, og 1,14

m. i höide. Arbeidet er grovt utført, veggene er ikke glattet, liniene skjæve. Over bänkene på de tre sider av graven er der fem »loculi», d.v.s. vandrete sjakter, gravet ind i veggene i en dybde av 2,2 - 2,4 m., hvorav nogen fandtes tomme, andre rum med kalkstenskister, og fem andre kister stod i selve hovedrummet. De fleste av disse fjorten ossuarer er uten utsmykning, andre derimot er vakkert dekorert med store rosetter og andre mønstre. Forøvrig svarer hele anlegget til de mange klippegraver av samme slags, som er fundet i dalsluktene rundt Jerusalem eller oppe på Oljeberget.

Av de fjorten kalkstenskister påkalder særlig nr 1 og 4 og nr 7 og 8 vor oppmerksomhet. Nr 1, som forøvrig mangler utsmykning, bærer på en av langsiden en med hebraiske bokstæver utført indskrift: *Simeon Barsaba* (= Simeon, søn av Saba), og nr 4, som er smukt dekorert, har på baksiden en hebraisk (aramaisk) inskripsjon: *Mirjam, datter av Simeon*.

Här har vi da åpenbart navnene på farfar, far og datter. Og farsnavnet Barsabas (Saba er genitivform) minder straks om to av de i N.T. omtale Jesus-discipler: i Apg. 1:23 hörer vi om Josef som kaldtes Barsabbas (med tilnavnet Justus), den ene av de to discipler som blev stillet frem, da der skulde velges en apostel i Judas' sted, og i Apg. 15:22 omtales Judas Barsabbas som en av modernemighetens ledende mænd. Navneformen Sabbas er bare en variant til formen Sabas (somme gräske håndskrifter har i virkeligheten den sidstnevnte skrivemåte). Og derfor ligger det nær å anta at den i gravkammerindskriften nevnte Simeon Barsaba og hans datter Mirjam har tilhørt samme familie som de to i Apg. omtalte Jesus-discipler, og at de også har været kristne.

Dette sidste vilde dog kun være en gjætning, dersom vi ikke hadde andre indicier end familienavnet. Men nu finder vi i det samme gravkammer to andre kister som uten tvil vidner om at det også har været brukt av kristne: ossuar nr 7 og nr 8.

Nr 7, som er dekorert på forsiden, bærer på baksiden en gråsk indskrift, trukket op med stenkull. Farven på nogen av bokstavene er utvisket, men omridsene er tydelige. Indskriften lyder IHΣOYΣ IOY (Jesus *IU*). Nu var Jesusnavnet ikke helt ualmindelig blandt jødene på Kristi tid; men dersom Jesus var navnet på den her begravede, skulde vi efter dette navn ha ventet farsnavnet; i så fald måtte IOY være en genitiv, men hvilket jødisk navn skulde det svare til? Sukenik minder om at Septuaginta sedvanlig transkriberer navnet Jehu — profeten eller kongen i Israel — med IOY, så at det kunde være berettiget å oversætte indskriften: »Jesus, søn av Jehu», men han avviser dog denne mulighet, fordi Josefus altid transkriberer Jehu med IHOY, og desuten vet man ikke om at dette navn har været i bruk på den her omtalte tid. I ethvert fald må det indvendes at mangelen av en såregen genitivform til IOY vilde ha krævet et YIOS (= søn av) foran, ifald det skulde betegne farens navn.

Heller ikke kan det antas at IOY skal representere navnet Judah, siden der absolut ingen bokstaver findes efter IOY, bare en diagonal strek tilhøire, som ikke kan tages som en antydning om utelatelsen av visse bokstaver. Derfor formoder Sukenik at ordet IOY her ikke er et navn, men et utrop, som i klassisk gråsk betyr »ve!», og til støtte for denne forklaring henviser han til at den klassiske gråsk var velkjendt også i Jerusalem; Herodes den store hadde jo bygget et teater i byen, og vi må anta, mener han, at også klassisk-gråske skuespill blev opført der, hvorved klassisk-gråske uttrykk blev kjendt av befolkningen. Den danske klassiske filolog dr. FREDERICK POULSEN har nylig i en kronikk i Berlingske Tidende og Aftenposten (Oslo) — hvorved jeg først blev opmerksom på gravfundet — sluttet sig til denne tolkning av IOY: »Jesus, ve!»

Dr. Poulsen utvikler prof. Sukeniks forklaring nærmere så: »Jesus, ve! vilde være et naturlig utbrudd indenfor de troendes

lille skare, da Mesteren måtte lide døden på korset. Med dette klagerop har de fortvilede efterblevne hilset hinanden, når de mødtes umiddelbart efter den store katastrofe. Og de er blitt ved å bruke denne sørgehilsen, selv da Petrus og andre av disiplene hadde overbevist dem om at Jesus både var opstanden og faret til himmels.»

Men hele denne forklaring av det gådefulde IOY er åpenbart både vilkårlig og umulig. Som man kan finde i ethvert lexikon, betyr det gräske utrop IOY ikke bare »ve» men kan også være uttrykk for glæde og beundring. I LIDDELL-SCOTTS kjendte ordbok gjengis det likefrem med »hurra», og skulde IOY her virkelig være gräsk, er det dog langt sandsynligere at det uttrykker hyldest end beklagelse, ja, sammenligner vi den næste kiste, nr 8, er det likefrem utänkelig at IOY på nr 7 kan bety »ve!».

Også ossuar nr 8 har en gräsk indskrift som indeholder Jesu navn: IHΣOYΣ AΛΩΘ (*Jesus Aloth*), men midt på hver av de fire sider finder man tillike et stort *kors*, malet med träkull. Korsene, som ikke er særlig omhyggelig tegnet, er av den gräske form med fire like lange armer. Disse korstegn er et utvetydig bevis på at den som her er begravet, eller de som har begravet ham, har bekjendt sig til den korsfästede Kristus.

Fundet av korstegnet i et gravkammer fra en så tidlig tid er for övrig overraskende. Man hadde hittil gått ut fra at korstegnet ikke kom i bruk som kristent symbol för slutten av 2. årh, e.Kr. Riktignokk blev der gjort et gravfund på Oljeberget i 1873, hvor en av de 30 kalkstenskister var smykket med et kors, men den kjendte franske arkeolog CH. CLERMONT-GANNEAU, som har gitt en utförlig beskrivelse av fundet, kunde ikke forklare sig det på nogen anden måte end at den omhandlede grav måtte indeholde likkister fra en längere periode, helt til efter keiser Konstantin. Men siden den tid har arkeologien gjort et fund som beviser, at korstegnet også i Vesterland kan

dateres tilbake allerede til det første kristne århundrede. Jeg sigter til utgravningene av det gamle Herculaneum, som jo sammen med Pompeii blev ødelagt ved Vesuvus utbrudd i år 79 e.Kr. Her blev der fundet et hus med et værelse i andel stokkverk, hvis hovedvægg bar tydelige spor av et stort trækors, fästet med nagler, og under korset fandtes rester av en trækiste som synes å ha tjent som et slags alter. Den italienske leder av utgravningene, AMEDEO MAIURI, redegjorde for fundet i Det pavelige romerske akademi for arkeologi i 1939, og det er senere også beskrevet av den svenske professor AXEL BOËTHIUS.

Prof. Sukenik søker nu å redusere betydningen av de fire korstegn han har fundet på kiste nr 8; de skal bare være et male-risk uttrykk for begivenheten, ensbetydende med utrope: »Han var korsfästet!» Dr. Poulsen erkjender imidlertid at korset her allerede er kristent symbol, et virkekraftig tegn »som skulde holde de onde makter borte fra den døde og muligens også sikre ham opstandelse og frelse på dommens dag». Men dermed har han i virkeligheten også drad grunden bort under sin og Sukeniks tolkning av IOY på kiste nr 7 som et verop! Og når vi nu sammenligner indskriften på nr 8 och på nr 7, så falder også grunden bort for opfatningen av IOY som et gräsk ord. Det »Aloth» som vi finder på nr 8 efter »Jesus» er nemlig i hvertfald intet gräsk ord, men kan bare være hebraisk eller aramaisk, som også Sukenik erkjender. Vi skal straks komme tilbake til hans tolkning av det. Men da taler all sandsynlighet for at også IOY er av samme rot.

Allerede før jeg hade läst Sukeniks tolkning av IOY slog det mig, at det rimeligvis måtte svare til det gammeltestamentlige Jehu, som Septuaginta transkriberer Ἰοὺ, og jeg er blitt bekräftet i denne opfatning ved å se at også han peker på denne mulighet. Men hvad skulde meningen være med å betegne Jesus som Jehu? Jo, Jehu er sammensatt av Gudsnavnet *IH IHUH* og pronominet *hu*=*IHUH* er Han, d.v.s. *IHUH*

er Gud (så FÜRST, *Hebräisches und Chaldäisches handwörterbuch über das Alte Testament*), men det kan også bety: »Han er IHUH» og i den omtalte indskrift, hvor IOY er apposisjon til Jesus, må det åpenbart tolkes på sistnævnte måte, altså som en bekjendelse til at Jesus er *IHUH* (Herren), eller, som Paulus uttrykker det: Jesus er Kyrios, Jesus är Herren (Rom. 10:9; 1 Kor. 12:3). Og at allerede urmenigheten i Jerusalem påkaldte Jesus som Herren (= med det Gamle Testaments Gudsnavn *IHUH* Herren) og dermed bekjendte sig til hans guddom, derom vidner ikke bare Apostelhistorien (jfr. Apg. 7:59-60), men også den av Paulus i 1 Kor. 16:22 citerte aramaiske hieroglyf »*Maranatha*», som i den svenske bibel med rette er oversatt »Vår Herre, kom!» (Jfr. Joh, Åpenb. 22:20.)³

Men hvad betyr så det »*Aloth*» som er föiet til »Jesus» på kiste nr 8? Sukenik, der forsöker å tolke det i overensstemmelse med sin tydning av IOY som et klagerop, er tilbøielig til å avlede det av det hebraiske verbum »*'ala*», som betyr »å klage», men han gir ikke nogen nærmere begrundelse derav. Denne tolkning må dog av de ovenanførte grunde anses for utelukket. »*Aloth*» kommer snarere av et andet hebraisk verbum »*'ala*», som betyr »å være høi, ophøiet» eller »å stige op» og gir da vel uttryk for Jesu opstandelse eller ophøielse i motsetning til Jesu fornedrelse, som de fire korstegn peker på. Selve formen »*aloth*» er vel en hebraisk infinitiv, og dette volder en viss vanskelighet for vor tolkning. Mulig er det at ordet snarere vil si att Jesus er opstandelsen, i den forstand at han formidler de dødes opstandelse, jfr. Joh. 11:25. Men i alle tilfælde synes ordet å måtte gi uttryk for en bekjendelse, i likhet med IOY, en bekjendelse, som danner et kontrast-komplement til korstegnet på samme kiste: Jesus er den korsfestede og opstandne Herren (*IHUH*), som også skal la de troende opstå.

Vi har allerede indledningsvis nævnt, at det omhandlede

gravfund viser tilbake til den äldste menighets tid. Gravkamret viste sig foruten de fjorten ossuarer også å indeholde keramik-gjenstander, lamper, krukker o.s.v., og dessuten en mynt. De pottemakersaker som er fundet i graven, er typiske for den sen-hellenske og den tidlig-romerske periode. Med undtagelse av lampen, som er endnu äldre, er alle de andre gjenstander av den såkaldte herodianske type, og ingen senere typer er fundet i graven. En endnu bestemtere datering tillater mynten oss; den stammer fra Agrippa I:s 6:te regjeringsår, d.v.s. år 42-43 e.Kr. På den tid, altså bare 10-15 år efter Jesu död, har da denne grav väret i bruk.

Det er altså ikke först Paulus som har gjort kristendommen til korsets religion eller alene villet »rose sig av Jesu Kristi kors», men kristendommen har helt fra först av väret en bekjendelse til den korsfästede Jesus Kristus som seierherren også over döden: ave crux, spes unica! Det er den hilsen hvormed allerede de förste kristne sa hinanden det sidste farvel. Men når korset allerede for urmenigheten hadde denne betydning, da var det fordi den så det i lyset av Jesu opstandelse, og fordi Jesus var den han var: HERREN, i samme forstand som GUD, HERREN, i det Gamle Testamente.

Fotnoter:

¹ I *American Journal of Archæology* 1947, sidd. 351-365.

² Benene av de i gravkammerne bisatte döde blev ved en ny bisättelse lagt i slike kister (K. GALLING, *Biblisches Reallexikon* 1937, sp. 404 - 407). De i dette tilfælde fundne ossuarer varierer mellem ca. 50 og 80 cm. i längde og er 30 - 50 cm. brede, 25 - 40 cm. höie

³ Min förste tanke var at 'IOY simpelthen var = Jahu eller Jaho, men jeg opgav denne tydning fordi »a» manglet. Efterat dette var skrevet har professor Odeberg meddelt mig at han anser den nevnte tydning som den naturligste. I realiteten kommer vi da til samme resultat.

”Den verkliga kristendomen, inte den friserade och behagliga.”

Av teol. lic. David Hedegård.

»Den verkliga kristendomen, inte den friserade och behagliga. »

Orden fälldes nyligen i förbigående av en känd kulturskribent i en av landets stora dagliga tidningar. Veterligen gör han inte anspråk på att vara en kristen, och de nu citerade orden yttrades i en bokanmälan där kristliga ting f.ö. inte berördes. Men det är ord som man har skäl att ta fasta på.

För det första konstaterar sålunda denne skribent att det finns två slags kristendom, en som är »friserad och behaglig» och en som inte är det. Hurdan denna sistnämnda kristendom är säger han inte närmare. Men då den inte är »friserad och behaglig», så måste den självfallet vara motbjudande och anstötlig för den icke-kristne.

För det andra säger den anförde författaren, att den behagliga, släta och »friserade» kristendomen i verkligheten inte är någon kristendom alls. Att den för den icke-kristna människan framstår som tilltalande och acceptabel beror sålunda på att den tappat bort det som är kristendomens egentliga innehåll. I stället har den anpassat sig efter denna världen.

Man kan ibland förvåna sig över den insikt i det för kristendomen egenartade, som ibland påträffas hos människor vilka själva står alldeles utanför den kristna världen. En sådan insikt hade bl.a. professor Torgny Segerstedt, Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings på sin tid så omtalade redaktör. Han

kunde på ett fullkomligt tillintetgörande sätt ironisera över kyrkliga ansträngningar att vinna världens ynnest. Och lika krossande kunde han yttra sig om den liberala teologin, som i verkligheten ödelägger hela det kristna trosinnehållet.

Den här ovan anförde skribenten inser att verklig kristendom är anstötlig och motbjudande för världen. Men det är något som sällan framhålls från kristet håll i vår tid. I stället möter man både inom kyrka och frikyrka strävanden att göra kristendomen behaglig och tilltalande, presentabel för världen. Det vore lätt att nämna exempel på sådana strävanden.

Man har glömt Jesu ord om lärjungen och världen. Jesus säger att ett kännetecken på hans lärjungar är att de är hatade av världen. »Ve er, när alla människor talar väl om er! På samma sätt gjorde deras fäder med de falska profeterna.» En annan gång säger han: »Om världen hatar er, skall ni veta att den har hatat mig innan den hatat er. Om ni vore av världen, skulle världen älska er som sina egna. Men ni är inte av världen, utan jag har tagit er ur ur världen. Därför hatar världen er.»

Orsaken till världens hat är sålunda lärjungarnas förhållande till Herren själv. Världen hatar Jesus, och därav följer att den också hatar de människor som behärskas av honom. Här har vi alla anledning till självprövning. Märker världen att Jesus bor i oss, att vi behärskas av hans liv? Ifall den inte märker det, så fördrar den oss gärna, även om vi kallar oss kristna.

(Ur *Trosvittnet* 3/1949.)

Tack till min barndoms kyrka.

Av Rektor Elisabeth Lange, f. Ekman.

När jag vid mina årligen återkommande besök i min fädernestad bevisar gudstjänsterna i Sancta Maria domkyrka, vaknar en här av minnen till liv inom mig. Jag tänker på alla de kära gamla, som gått hädan, och vilkas lust och fröjd det var att få komma till helgedomen och där finna vila och uppbyggelse. Styrkta till kropp och själ av vad de fått, gick de hem för att sedan, när arbetsveckan åter begynte, med friska krafter ta itu med den dagliga gärningen. Jag tänker också på alla barn och ungdomar som troget följde föräldrar och målsmän åt på deras kyrkogång — det var en god sed, och det skulle så vara. Ja, det var en vacker och tilltalande syn att se, hur familjerna mangrant mötte upp i templet — far, mor och hela barnskaran i rad efter dem samt intagande sina vanliga platser i bänkarna. Saknade man någon, så undrade man vad anledningen kunde vara — om sjukdom utbrutit i hemmet eller annan ofärd inträffat. Utan överdrift kan jag även intyga att många av de unga gick till kyrkan med glädje och av fri vilja. Det var så mycket vackert att se och beundra där, och blicken vandrade betagen längs de smäckra pelarraderna och de luftiga valven fram till koret med dess i alla nyanser skiftande färgprakt. Jag ser allt så tydligt för mig, och jag kommer även ihåg att jag redan som barn liksom nu på min ålderdom njöt av den milda dagern, som dämpat faller in genom de målade smala fönstren.

Så älskade man psalmerna med deras andaktsfulla melodier i långsamt tempo. Man var väl bevandrad i dem och kunde

de mest använda utantill, ty de inlärdes grundligt i skolorna på den tiden. De olika söndagarnas texter hade man också bra reda på, och man lyssnade så uppmärksamt man förmådde till prästens utläggning av dem samt tillägnade sig hans ord i mån av ålder och förstånd. Ja, man följde så att säga med gången av hela kyrkoåret och erfor livligt den olika stämning som satte sin prägel inte bara på de stora helgerna, utan även på de enstaka högtidsdagarna. — Jag tänker nu först på *Mikaelidagen*, en högtidlig söndag på hösten, just när skollivet kommit riktigt i gång. Man var särskilt fästad vid den och rördes av textens målande ord om hur Jesus tog barnen i sin famn och välsignade dem. — Sedan kom *Allhelgonadagen* — blid och på samma gång vemodig. Man såg för sig den oräkneliga skaran, som fått utstå mycken kamp och vedermöda här nere, men som nu stod inför »Lammets tron» i fotsida vita kläder och med palmer i sina händer. Snart efter den dagen var det *1:a Advent* med sitt jublande Hosianna, och då tyckte man att julen började.

På vårterminen var det även utom påsk och pingst flera särskilda helgdagar vilka stämde sinnet till andakt och berikade ens känsloliv. *Marie bebådelsedag* skänkte en ljus och drömmande förnimmelse av något outsägligt stort, som innefattades i ängeln Gabriels hälsning till Maria: »Hell dig, du benådade. Herren är med dig.»

Kristi himmelsfärdsdag var den stora segerdagen. Jag tycker mig ännu höra hur den mäktiga psalmen »Till härlighetens land igen jag ser dig Jesu fara» klingade fulltonig under valven i Visby domkyrka.

Ja, min generations barn och ungdomar — jag menar då 1870- och 80-talets — hade sinne för och även *tid* till att något fördjupa sig i det kyrkliga livet samt ägna en del av söndagen åt det. Något föreningsliv existerade inte för oss, och vi kallades inte till några scoutsammankomster, inte heller till sportövningar och idrottstävlingar samtidigt som kyrkklockornas

djupa malmklang tonade ut över våra bygder. Men vi förlo-
rade inte vår käckhet och vårt glada, friska sinne för den skull.
Tvärtom — vi mådde bra av att en dag i veckan under ett par
timmar koppla av från all sorts vardaglighet. Friluftsliv och
muntra lekar hann vi så utomordentligt väl med ändå.

Må denna inledning till vad jag här vill berätta om, nämli-
gen min nattvardsläsning och konfirmation, få betraktas som
ett *tack*, om än så ringa, till min barndoms oförglömmeliga
kyrka — *Sancta Maria*.

— — —

Det var vårterminen 1890 i januari månad som jag och
många andra jämnåriga flickor i Visby började vår »läsning»
för dåvarande stadskaplanen *Lorenz Söderberg*. Han var en
intresserad och erfaren lärare och en god och nitälskande man,
som vi snart lärde oss att hålla av. Jag minns även att jag hörde
de äldre tala om honom som en synnerligen skicklig »expedi-
tionskarl» samt om hans makalösa förmåga att komma ihåg
människor och hans stora personkännedom, såväl då det gällde
församlingen i Visby som sockenfolket på landsbygden. Där-
vidlag lär han ha varit en oskattbar hjälp för stiftets biskop.

Konfirmandernas antal var den tiden betydligt mindre än
nu, varför »läsbarnen» delades upp i bara två avdelningar. Gos-
sarna utgjorde den ena och flickorna den andra. Av mina konfir-
mationskamrater finns inte många kvar hemma i Visby nu.
Jag kan bara erinra mig Gustaf Melin. — — Undervisningen
meddelades i gamla sakristian, där vi satt på halvcirkelformigt
uppställda stolrader med pastorn framför oss vid ett bord. Ti-
den för »läsningen» var en timme på eftermiddagen två gånger
i veckan. Det var en gedigen undervisning vi erhöll och något
oryggligt fast att hålla oss till hela livet igenom — inga vaga
utläggningar utan den klara och rena evangeliska läran med
all sin märgfulla och kraftiga auktoritet.

Först och främst läste vi *katekesen* från pärm till pärm,

både »den lilla» och »den stora», som det hette. Jag har ännu den långsmala boken med sina fint skrivna noter och anteckningar i förvar och gömmer den jämte andra relikier från min konfirmationstid i en gammal pryddlig cigarrlåda, försedd med hänglås. I anledning av nedskrivandet av dessa minnen har jag tagit fram mina skatter, och vid åsynen av katekesen känner jag både stolthet och förvåning. Tänk att jag en gång kunnat den som ett rinnande vatten med dess huvudstycken och alla både långa och invecklade »svar» samt dithörande »språk».

I Bibeln fick vi även en ganska grundlig insikt, och vi började med att lära oss namnen på dess olika böcker såväl i Gamla som Nya testamentet. Vidare läste vi under lektionstimmarna tillsammans valda stycken ur de olika kapitlen och fick även åtskilliga av dem i läxa. Mycket av vad vi på så sätt gick igenom gjorde ett djupt intryck på mig, och jag minns ännu, fast det är mer än 50 år sedan, att jag greps in i hjärterötterna av pastor Söderbergs innerliga framställning av Israels folks historia samt dess evärdliga betydelse för hela mänskligheten. — Jesu bergspredikan, Hans liknelser och underverk samt stycken av Apostlagärningarna sysselsatte vi oss också med. Nämnas bör även, att vi lärde oss ett stort antal psalmer.

Ja, så gick vår »läsning» sin gilla gång — vintern var snart till ända — våren kom, och det knoppades ute på den gamla kyrkogården. Snart kläddes de ärevördiga träden i sin fulla bladskrud, och det blev på eftermiddagarna en ljuvlig skymning inne i den åldriga sakristian, där en grönaktig dager silade in genom de långsmala fönstren. Jag ser det alltsammans så tydligt för mig. För övrigt började man gripas av ett högtidligt, nästan bävande allvar, för vad som komma skulle. Det kändes också som en stor tomhet, att man snart inte längre på måndagar och torsdagar skulle gå den gamla invanda körvägen upp till sakristian samt få sitta där bland kära kamrater och lyssna till vår lärares trohjärtade och klarläggande ord.

Slutligen randades pingsten, då vi alla konfirmander i Visby stad enligt urgammal sedvänja skulle »gå fram» eller »stå i koret», som det hette på den tiden. Det var en rad av högtidliga och innehållsrika dagar, som jag ännu tydligt har inristade i mitt minne. För övrigt behöver jag bara för att repetera det hela titta i min skattkammare härvidlag — den ovannämnda lådan på vars lock jag med min sirligaste skolflickestil skrivit: »*Minnen från Läsningsstiden och Konfirmationen*».

Torsdagen före pingst var så att säga vår förberedelsedag, i det att vi alla konfirmander — både gossar och flickor — samlades i domkyrkan på förmiddagen, där vi under den vänliga och hjälpsamma fru Anna Söderbergs ledning klädde koret med blommor och grönt. Från en gård på landet hade vi genom en av gossarna fått vackra ungbjörkar, vilka ställdes upp och bildade en skir, ljusgrön fond. På altaret sattes flera, både stora och små urnor och vaser med vårens blomster, främst pingstliljor. Jag kommer även ihåg att vi av fru Söderberg fick låna ett lakan, som breddes över den vackra och dyrbara altarduken, så att ingen fläck skulle komma på den av de myckna blommorna. Och så till sist en sak till angående kyrkans dekorerings:

Det var gammal sed att man skulle binda en krans av *förgät mig ej* och hänga kring duvan på predikstolen. Jag, som hade med mig en hel korg av dessa blommor, fick det stora uppdraget att binda och placera den. Vad jag var lycklig och stolt över att få göra detta!

Sedan vi slutat vår kyrkoklädsel följdes vi alla åt in till kaplansbostället, dit vi var inbjudna på kaffe. Ack, vilken trevnad där var! Vädet var det härligaste, och det långa bordet var dukat ute i den grönskande och idylliska trädgården, som just var som en prästgårdsträdgård skall vara. Där var fullt med lummiga träd och buskar, slingrande gångar och gammalmodiga örter och blommor i kvartér och rabatter. Vi njöt i fulla

drag och lät oss välfägnaden väl smaka — fru Anna var så glad och gästfri, och pastorn talade vänligt och uppmuntrande till oss. Sist sjöng vi en psalm innan vi skildes åt. Sedan gick var och en till sitt, där man i de respektive hemmen den eftermiddagen firade en högtidsstund. Det var nämligen ett gängse bruk i min barndomsstad och väl även på andra håll, att släkt och vänner kom kvällen före konfirmationsdagen och gratulerade »korbarnet», som man kallades, samt överlämnade någon gåva: ett smycke, en ring, ett kort, en blombukett o.dyl. Så levande den kvällen står för mig, och hela mitt älskade barndomshem! Det hade strax förut undergått den sedvanliga jättevärringöringen, och allt var skirt, rent och putsat under min mors outtröttliga ledning — så prydligt och inbjudande, som *bara hon* förmådde göra det. I vår vackra, gröna sal var mitt konfirmationsbord dukat, och det fylldes snart med frikostiga och vänliga gåvor av anförvanter och vänner. Dessa bjöds på en liten god »traktering» — ett fint, lätt glas vin samt hembakade makroner. Skolkamraterna kom också och skänkte — de flesta av dem — kort. Jag har dessa ännu i behåll, och jag tycker det är något rörande med dem. Det är bilder av kors och biblar, blommor och änglar, tryckta på blanka och styva små pappersblad; oftast försedda med bibelspråk. En del av korten är till och med prydda med silkesfransar och dito blommor, och somliga är av gelatin.

Blombuketter fick jag också, och vilka sirliga och smakfulla sådana! Jag vill här beskriva en av dem, vilken kan betraktas som urtypen för en vacker bukett från den tid som här är fråga om. Blommorna var inte bara hopbundna med en stor bastrosett, som oftast nu är fallet, utan nerstuckna i ett trattformigt s.k. blompapper, kantat med en styv pappersspets. Runt denna låg en krans av små fina gröna blad, »fönsterakasia», och innanför dem satt förgät mig ej, bellis, mörka penséer samt vita mandelblommor, och precis mitt i buketten som »cloun»

på det hela syntes en skär ros med sin krusade papperskrans omkring. Rosen har sin särskilda historia, och jag kan inte underlåta att i detta sammanhang nämna några ord härom. I min barndom fanns inga blomsterbutiker i Visby med sin uppsjö på härliga blommor som nu, utan ville man ha något vackert i den vägen, t.ex. rosor, och inte själv hade sådana i sina fönsterkrukor, så fick man i god tid gå ut i sta'n och tinga. Man gick då vanligen upp på *Klinten* och tittade in i alla fönstren på de små husen, spejande efter rosenträd. Var man då nog lycklig att få se ett med knoppar på, så vips — gick man in och bad enträget att få tinga en ros till den eller den dagen. Hade man tur, så fick man löfte på en, och ägarinnan satte då på knoppen den nyssnämnda kransen för att medelst den hindra att rosen blev för utslagen till den bestämda dagen. Den bukett som jag här beskrivit fick jag från våra mångåriga och kära grannar, borgmästare Eens. Tant Maria hade själv bundit den, och rosen var från min trofasta barndomsvän *Märtha Een*. Hon var själv inte hemma men hade i brev ålagt systrarna att tinga en till mig. Jag hade den på mig själva nattvardsdagen.

Så randades då fredagen före pingst då vi skulle konfirmeras. Den högtidliga akten började redan kl. 4, varför man åt en tidig middag och sedan började att klä sig. Det var en viktig procedur, och med andakt satte man på sig den — efter tidens mod — *svarta*, kanske något lillgamlä, men så fina och vackra klänningen. Jag ser min så tydligt för mig. Den var garnerad med svart moirésiden och med spetskrås kring hals och ärmar. Som prydnad hade jag mitt ametistgarnityr — brosch och armband — gåva av en del av släktingarna. Min hatt var vit, klädd med luftig s.k. *gazir* och en bukett liljekonvaljer. Till ytterplagg hade jag en kort beigefärgad »jacquette» med stora snörmakerier av silke. Den var direkt från *Holmbloms* i Stockholm och föremål för min ousägliga beundran.

Så tonade plötsligt klockornas klang ut över den stilla och

fridfulla gamla hansestaden, och jag vandrade upp till kyrkan med min nya psalmbok och en extra fin linnenäsdruk i handen tillsammans med mina föräldrar och syskon. Vad det var svalt och skönt i helgedomen och vackert med alla björkarna, som lyste friska och ljusgröna i eftermiddagssolens blida strålar. Förhöret begynte, och man kände sig litet ängslig i början och tittade ner på sina anhöriga för att liksom söka hjälp och stöd av dem. Man fick ömma och uppmuntrande blickar — det hela gick bra, och man kände snart att förhöret behövde man inte vara rädd för. Därefter kom det högtidligaste — vi alla konfirmander samlades kring altarrunden, bekände vår tro och avgav våra löften med ett öppet och frimodigt: »Ja». Sist mottog vi knäböjande Välsignelsen.

— — —

På pingstaftonens eftermiddag ägde skriftermålet rum, och jag minns att vi efter detta vandrade ut till kyrkogården hela familjen och smyckade våra hädangångnas gravar.

Så kom pingstdagen — varm och strålände även den. Det var »hänryckningens dag» — man kände sig upplyft, tacksam och besjälad av en stark glädjekänsla. Mina älsklingspsalmer sjöngs, bl.a. »Vaka själ och bed», och pastorns avskedsord till oss var så löftesrika. Han talade om den kärleksrike Guden, som aldrig upphör att ta omsorg om sina barn, som förtröstar på honom.

Så tonade de melodiosa orden »O, Guds Lamm» — och vi gick fram och böjde knä kring nattvardsbordet.

— — —

Pingstdagen var den allra närmaste släkten samlad på familjemiddag i mitt föräldrahem. Man hade en mycket stark samhörighetskänsla med släkten på den tiden, och man ville ha medlemmar av den omkring sig när något viktigt och högtidligt inträffade. Det var en innerlig och förtjusande samvaro. Stämningen var allvarsmättad men ändå blid och glad. Varm-

hjärtade tal hölls, och på kvällen, när vi alla satt tillsammans i förmaket, läste min Far med sin uttrycksfulla stämma högt stycken ur »*Nattvardsbarnen*» av Tegnér — »Prydd som ett altar för dem stod grönskande jord och däröver öppnade himmelen sig.»

— — —

Annandagen gick man i stilla tankar och erfor både saknad efter och en mäktig återklang av de föregående dagarnas upplevelser. På tisdagen samlades vi åter alla konfirmander i domkyrkan — inte för att smycka den utan för att ta bort björkar och blommor. Min lilla krans tog jag med mig hem och jag har den ännu i gott förvar. Än en gång gick vi in i kaplansgården och tog ett sista avsked samt tackade för den minnesrika tiden.

Och nu var det slut alltsammans — både »läsningstiden» och högtidsdagarna, men det hela hade inte gått spårlöst förbi. Vi hade fått en stor och ovärderlig *gåva* — en fast grund att bygga på och en strålande ledstjärna för vår vandring genom livet.

Om Nya testamentets förhållande till det Gamla.

Av prof. H. Odeberg.

Jesus och apostlarna förutsätter hos läsarna och åhörarna en utomordentligt grundlig förtrogenhet med Skriften. Den som läser Nya testamentet måste ständigt rannsaka det Gamla, och helst borde han kunna Gamla testamentet utantill för att rätt kunna läsa det Nya.

Nya testamentet är beroende av Gamla testamentet, men detta beroende är helt annorlunda och går mycket djupare än vad man vanligen menar med en skrifts beroende av en annan. Vanligen förstår man därmed bara att en ny bok förutsätter en tidigare, som den bygger på och vidare utvecklar, och beroendet redovisas genom citat.

Ofta läser man också Nya testamentet så, som om Gamla testamentet visserligen vore den skrift varpå Nya testamentet bygger, men samtidigt en skrift som representerade något passerat, något som Nya testamentet vidare utvecklat och fulländat. Vad man behöver känna till av Gamla testamentet skulle man då helt återfinna i det Nya i form av tillräckliga citat därför.

Så förhåller det sig emellertid inte. Nya testamentet förutsätter i stället att Gamla testamentet ständigt grundligt läses och rannsakas. Gamla testamentet är med i det Nya på ett sådant sätt att man måste förstå att den grundliga kännedomen om det är nödvändig förutsättning för förståelsen av Nya testamentets rikedom. Gammaltestamentliga citat anförs ofta utan angivande av källan — så kan man citera bara med tanke

på läsare som känner igen orden och vet varifrån de är hämtade. Alla som grundligt studerat Nya testamentet har också drivits till att noga rannsaka det Gamla.

Enligt Rom. 16:25-26, Luk. 24 och 2 Kor. 3:14-16 heter det inte om de gammaltestamentliga skrifterna att de innehåller endast vissa antydningar om vad som skulle komma i tidens fullbordan, vissa vinkar om Kristus, och att det är först senare det fulla och klara ljuset kommit. Det är en vanlig föreställning att evangeliet finns i Gamla testamentet ofullkomligt antytt, men att i Nya testamentet den fulla klarheten kommit. Denna syn är främmande för Nya testamentet självt. Det heter ju i Rom. 16:25 att hemligheten uppenbaras genom Gamla testamentets skrifter. Där finns inte bara antydningar utan där finns objektivt sett alltsammans. Gud har nedlagt sig själv i Skrifterna.

I och genom Kristus uppenbaras mysteriet. Så har Kristus undervisat sina lärjungar, och apostlarna har lärt sig att den tolkning av Skrifterna Kristus ger är den verkliga och sanna. I Kristus får Skrifterna sin fullbordan och sin utläggning — någon extra påbyggnad av Gamla testamentet ger Kristus inte.

Man talar om vetenskaplig och religiös syn på Skriften. Med vetenskaplig tolkning bör man väl mena den verkliga innebörden, men denna ställer man ofta i motsättning till Jesu, Paulus', Luthers m.fl. »tolkningar». Men det är just den verkliga och sålunda den vetenskapliga tolkningen av Skriften Jesus vill ge. Någon blott »religiös» tillämpning som skulle strida mot Skriftens sanna och verkliga mening gör Kristus inte.

Till frågan om Skriftens lära om äktenskapet.

Av teol. kand. Caspar Persson.

Beträffande Skriftens lära om äktenskapet tycks man först böra skilja mellan:

1. De ställen där det föreligger en *direkt* utsaga om mannens och kvinnans ställning i äktenskapet.
2. De ställen där äktenskapet nämns som symbol eller förebild för en andlig verklighet.

Punkt 1 ville jag hänföra till lagens område, den gamla skapelsen, gäller Adam och hans släkte, Adams kropp.

Punkt 2 avser evangeliets område, den nya skapelsen, gäller Kristus och Hans släkte, Kristi kropp.

Den andliga verklighet som här förts under punkt 2 finns nu förebildad på lagens område (punkt 1).

Denna andliga verklighet kallas i Nya testamentet *μυστήριον*, *μυστήρια* = Guds hemligheter (Dan. 2:18 f., Vish. 2:22), vilka skall uppenbaras (Tobit 12:7, 11). Detta sker genom evangeliet självt, där Gud uppenbarar sitt fördolda frälsningsrådslut och sin frälsningsgärning i Jesus Kristus. I lagen finns förebilden, symbolen (jfr Joh. 5:39), men *denna* är inte *μυστήριον*. *Det som förebildas* är däremot ett *μυστήριον*. Ef. 5:32 τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστόν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. *Detta förhållande, nämligen mellan Kristus och församlingen*, som på lagens område äger en förebild i det äktenskapliga förhållandet

mellan man och kvinna (1 Mos. 2:24), kallas *μυστήριον* (Vulgata: sacramentum).

Användningen av begreppet »sakrament» är därför i evangeliskt-kristet språkbruk med rätta inskränkt till att gälla dopet och nattvarden, vilka hör till evangeliets område och har avseende på församlingens inlemmande i, respektive sammanväxande med, Kristus.

Observera härvid att just i sakramenten *inte* görs någon åtskillnad mellan ett »ideellt-andligt» förhållande och ett kroppsligt-jordiskt, så att det förra skulle »helga» det senare. När det gäller den verklighet (= *μυστήριον*) som evangeliet uppenbarar, leder en sådan åtskillnad vilse, ty denna är en odelbar helhet. Den verklighet som däremot faller under lagens område, förebilden, torde med visst berättigande kunna särskiljas på nämnda sätt.

På lagens område är den förbindelse som där uttrycks genom ordet »ett kött», inte mer »sakramental» än den naturliga »innerliga gemenskapen» mellan en människas huvud och lemmar (vilken förbindelse ju också »förebildar» förhållandet mellan Kristus och församlingen!).

Nu framställer sig frågan, huruvida ett förhållande som i sig självt tillhör lagens område, men som s.a.s. äger »symbolisk dignitet» såsom förebildande en evangelisk »hemlighet», *därigenom* också kunde sägas vara ett *μυστήριον*?

Ställs Skriftens ord *berešit bara* 1 Mos. 1:1, ὁ πτίσας ἅπ' ἄρχῆς Matt. 19:4 ἡ ἄρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ Upp. 3:14 tillsammans, och får de tolkas så: Genom Kristus skedde den gamla skapelsen och genom Kristus instiftades äktenskapet, tycks den framställda frågan kunna finna ett positivt svar.

Men det tycks då viktigt att hålla klart att begreppet

μυστήριον förlorar varje meningsfylld innebörd utanför evangeliet. Det blir meningslöst att tala om »Guds hemlighet» på lagens område utanför evangeliet.

Begreppet »sakramental» blir därför också vilseledande när det används utanför evangeliet, eftersom det för tanken till sakrament, frälsningsmysterium.

När Paulus i Ef. 5:22-33 inte bara framställer evangeliets hemlighet som förebildad på lagens område genom äktenskapet, utan också utifrån Kristi förhållande till församlingen hämtar lärdomar för mannens förhållande till hustrun, så sker detta *inte* så, att han utifrån den innerlighet som råder i det förra förhållandet, sluter till hur innerligheten i det senare förhållandet (det äktenskapliga) är beskaffad. Han *grundar inte* det äktenskapliga förhållandet på det förra. Utan han grundar äktenskapet på lagens ord (se v. 28); v. 23 strider inte häremot, vilket kanske något tydligare framgår av grundtexten.

»Hemligheten» avser förhållandet Kristus-församlingen, vilket Paulus uttryckligen framhåller v. 32.

Men Paulus förmanar dem som fått del i denna Guds »Hemlighet» att låta denna vara verksam till att *helga* hela deras »naturliga liv», allt det som annars »hör lagen till» (jfr v. 25, 26). Genom den kraft som är verksam i Guds uppenbarade hemlighet, *helgas och renas detta*.

Så blir den äktenskapliga förbindelsen *helgad genom evangeliets* kraft (jfr 1 Kor. 7:14).

På samma sätt kan nattvardsmåltiden sägas helga varje måltid. Men endast nattvarden är ett »sakrament». Endast den hör till evangeliet. Inte vilken måltid som helst är ens »sakramental».

Men allt vad Gud har skapat är gott, och inget är förkastligt när det tas emot med tacksägelse. Det helgas genom Guds ord och bön. (1 Tim. 4:4 f.)

Böcker.

Israel Schapira: *Le Sang et l'Esprit*. Les éditions Lumière s.a. (1948)
193 sidor.

Behandlar Israels moderna problem mot historisk bakgrund. 14 kapitel med en epilög. Kapitelrubrikerna är: Le sentiment de l'histoire; Mémoire et histoire; Le sang et l'esprit; Le mouvement prophétique; Les premières agglomérations des Juifs en Europe; La position juridique des Juifs en Europe; La tragédie; Entre hier et demain; Tendances religieuses; Le rôle de la femme; Le corps et l'esprit; La dignité du travail; Trois moments; L'aube de la rédemption. Då man vet att förf. är en man, väl insatt i Israels historia och nutida problem, som med skarpsyn och klarhet förenar en intuitiv förmåga, torde anförda rubriker vara tillräckliga att väcka intresse för arbetet. Ämnet är inklusivt: här beaktas såväl ekonomiska och politiska som kulturella och religiösa aspekter på Israels läge. Boken präglas alltigenom av djupaste allvar och intensitet. Karakteristiska är slutorden i företalet: l'auteur ose espérer qu'il aura contribué, tant soit peu, à aider les hommes de bonne volonté à s'orienter à travers les débris d'un monde qui vient de s'effondrer. Man förnimmar i boken förf. själv som en »homme de bonne volonté».

Herbert C. Alleman—Elmer E. Flock: *Old Testament Commentary*, Philadelphia 1948, \$ 5.00. En allmän inledning till hela Gamla testamentet och kort kommentar.

Nathan Ausubel: *Treasury of Jewish Folklore*. Ur Talmud, Midrasch och Agada. New York 1948. \$ 4.00.

Leo Baeck: *The Essence of Judaism*, Revid. uppl., Bloch, New York 1948. \$ 3.75. Torde få anses som ett av de viktigaste nutida arbetena till judisk religionsfilosofi.

Baruk Bentseher: *Misuoet ha-Šem*, New York 5708/1948, \$ 2.50. Toras 613 stadgar. Fotostatiskt nytryck av, ed. Varšava 1870.

Beryl D. Cohon: *Judaism in Theory and Practice*. 256 sidd. »A very readable and accurate account of the mainstreams of contemporary Judaism in America.» Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 3.50,

Gershon Ephros: *Cantorial Anthology, Traditional and Modern Synagogue Music*. 3 band., Bloch, New York. I 220 sidd. \$ 4.50, II

328 sidd. \$ 6.00, III 405 sidd. \$ 10.00.

Howard Fast: *My Glorious Brothers*. »A stirring and heroic historical novel of the Maccabean revolt«, Little, Brown & Comp., Boston 6, Mass. \$ 2.75.

Moses J. Feldman: *Areshet Sefatenu*, 2 band à \$ 5.00. Rabbi Moses J. Feldman 106 North Breed Street, Los Angeles (33), innehåller: (a) Textual Concordance to the Biblical elements in the Hebrew Liturgy, including the Pirke Aboth, Passover Haggadah, Zemiroth, Selichoth and Kinoth, (b) Lexicon of Biblical Proverbs, Aphorisms, and Idioms in popular use, (c) Anthology of Rabbinic and cognate exegesis on passages cited, (d) Supplement.

H. A. Fischel: *First Book of Maccabees*, Bloch New York 1948. \$ 1.50. Kommentar, översättning, med inledning och noter, av 1:a Makkabéerboken.

Hyman E. Goldin: *The Case of the Nazarene Reopened*, Bloch, New York 1948. En mycket uppmärksammas bok om den i evangelien beskrivna rättegången, med ledning av israelitiska urkunder.

JuIius H. Greenstone: *Jewish Feasts and Fasts*, Bloch, New York. \$ 3.00. Genomgår de israelitiska högtiderna och fastedagarna med deras historiska bakgrund.

Joseph H. Hertz: *Seder Tefillot kál haš-šana* with commentary, introduction and notes. 1145 sidd., Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 5.00.

Michael Higger: *Osar ha-Baraitot*, vol. 10, New York 5708/1948. \$ 8.00. Denna utmärkta samling av Baraitas ur hela den rabbinska litteraturen har nu uppnått tio band och är därmed komplett. Det nyutkomna tionde bandet innehåller en allmän inledning med Baraitots historia, en exkurs över andra förtalmudiska traditioner samt bibliografi och register. Enbart registren upptar 300 sidor.

Maimonides (Rambam): *Mishnet Torah*, 2 voll., 1600 sidd., Binah Publishing Co., 467 Broadway, New York 1948. Oavkortad upplaga, innehållande alla de fjorton böckerna av Maimonides' israelitiska lagcodex. Arbetet skall vara den första i en serie utgåvor av hebreiska klassiker.

Ernst Muller: *History of Jeivish Mysticism*, East and West Library, 114 East 32nd Street, New York 16, N.Y., \$ 2.50.

Israel Najarah: *Z^emirot Israel*, utgiven av **Yehudah Fries-Horeb**, 675 sidd. Tel Aviv 1948, \$ 6.00. Najarah (1555-1628) var en lärd poet och kabbalist i Palestina och det är särskilt hans hymner, som levtt kvar, många av dem upptagna i liturgin. Dessa

hymner har här utgivits i vokaliserad text med förklarande anmärkningar och en värdefull ordlista.

James Parkes: *Judaism and Christianity*. Chicago 1948, \$ 3.50. An appeal to understanding of the fact that both religions offer a relevant answer to the miseries of our times.

Arnold Posy: *Israeli Tales and Legends*, 288 sidd. Bloch Publishing Co., 31 West 31st Street, New York 1, N.Y., \$ 3.00.

Cecil Roth: *A Short History of the Jewish People*, 470 sidd., 155 ill., »story of the Jewish people from Biblical times to the present». East and West Library, 114 East 32nd Street, New York 16, N.Y. \$ 5.00.

Abram Leon Sachar: *A History of the Jews*, Revised and enlarged edition. New York 1948. \$ 5.00.

Maurice Samuel: *Prince of the Ghetto*, »In this volume ... the inmost dreams and longings of a whole civilization ... are mirrored in the stories and fantasies of Isaac Loeb (Yal) Peretz, one of the most unjustly neglected geniuses of modern literature.» A. A. Knopf, New York.

Milton Steinberg: *The Making of the Modern Jew*. From the Second Temple to the State of Israel. New York 1948. \$ 2.75.

Leroy Waterman: *The Song of Songs*. Ny översättning av Höga Visan, med kommentar. Ann Arbor, Mich., 1948. \$ 2.00.

Israel H. Weisfeld: *The Ethics of Israel*, Bloch Publishing Co., New York. \$ 2.75.

Genomgår G.T., Talmud, Philo, Saadya, Ibn Gabirol, Bachya, Juda ha-Levi, Maimonides, Ašer ben Jehiel, Isak Aboab, Josef Albo, M. Luzatto, Bešt m.m. Huvudrubriker: God, Man, Brotherhood, Faith, Prayer, Humility, Truth, Charity, Righteousness and Justice, Peace, Honesty, Forgiveness.

Chr. Ernst Luthardt: *Kompendium der Dogmatik* har utgivits i en 15:e upplaga av professor **Robert Jelke** i Heidelberg på Jedermann-Verlag därstädes 1948. XIV + 479 sidor. Utgiven med hjälp av pappersdonation från presbyterianska kyrkan.

The Concordia Pulpit for 1948, Concordia Publishing House, St. Louis 1948. 569 sidd. \$ 3.30.

Luther W. Reed: *The Lutheran Liturgy*. Muhlenberg Press, Philadelphia 1947. 692 sidd. \$ 7.50.

J. Mc Kee Adams: *Biblical Backgrounds. A Geographical Survey of Bible Lands in the Light of the Scriptures and Recent Research*. Broadmann Press, Nashville. Tenn. 517 sidd. \$ 3.75.

Tidskrifter.

Tidskriften *För Biblisk Tro* har under år 1948, den 12:e årgången, utkommit med fyra nummer på tillsammans 160 sidor. I årgången förekommer följande artiklar (siffran efter betecknar begynnelse-sidan): *Joh. Aspberg*, Bibelfrågan i Kina 133, *Wilh. Bergling*, Nya Testamentet i korsets arkitektur 18, *Gustaf Blomberg*, Läst och sparat 37, *George Fridén*, Ekon från en bibellärares kateder 33; Evangelierna i novelistisk tolkning 119, *David Hedegård*, Utblick över samtiden, tre artiklar, 29, 122, 147; En bok om Bibeln 58; »Slaveri under Bibeln» 67; Den heliga boken 71; Kristi person 100; Ett Amsterdam-möte på biblisk grund (International Council of Christian Churches) 114; »Realistisk» bibelsyn 138. Sir *Charles Marston*, De nya arkeologiska bevisen för Pentateukens och Josua boks trovärdighet 22; *Arvid Norberg*, Hur ter sig framtiden? 118; *Hugo Odeberg*, Behöver Bibeln försvaras? 13, Johannesevangeliets syfte 64; *A. M. Renwick*, Johan Calvin och den Heliga Skrift 54; *Aapeli Saarisalo*, Jesu och apostlarnas påskfirande 9; *Henning Sjögren*, Kan människan dö?; *Arvid Svärd*, När Boken blir sällsynt 97, Skuggan över vägen 129; *Viktor Södergren*, När J. O. Wallin räddade Karl XII:s bibel; *P. E. Werner*, Gudlöshet och dom 1; *W. D. M.*, Tio Guds bud och kyrkan 91. Dessutom förekommer värdefulla notiser, ss. Bibeln utantill. Märkliga exempel på bibelkunskap 126, anmälan av böcker och tidskrifter etc.

Prenumerationspriset är i Sverige och Norge kr. 4:- pr år, utlandet i övrigt kr. 4: 50. Postgirokonto: (För Biblisk Tro, Stockholm) nr 15 23 35.

Medlemmarna av Erevna III kan även i år erhålla »För Biblisk Tro» för en årsavgift av 1:- kr., vilken i så fall gireras till »V. Erevna, Lund, postgirokonto 29 73 27». På annat sätt än genom insättning å postgirokonto 29 73 27 kan denna avgift inte erläggas.

Fast Grunn är en under 1948 nystartad tidskrift av gediget innehåll och förnämlig utstyrsel. Under året ha tre nummer utkommit om sammanlagt 224 sidor. Ur det i tidskriften angivna programmet anföras: »'Fast Grunn' skal ikke være organ for noen enkelt organisasjon, men vender seg til alle som har samhug med bladets program: 1. Tidsskriftet vil søke å vise at i *Bibelen* har en den faste grunn som står i alle stormer och

tidsaldre. Dersom bibelsk tro og lære ble normen som individer og folkeslag holdt seg til, ville det se annerledes ut på jorden enn det gjør i dag. Bibelen er ikke avleggs og foreldet, den er alltid ny og moderne så gammel den er, fordi den er bærer av Guds åpenbaring til mennesket, og de lover den gir for menneskelivet er evige og uforgjengelige. Ut fra dette grunnsyn vil bladet prøve å kaste lys over de forskjellige sider av menneskelivet i dag, så langt redaksjon og medarbeidere makter det. 2. Tidsskriftet vil hevde et luthersk, lavkirkelig syn. ... 'Fast Grunn' skal ikke være et teologisk tidsskrift og heller ikke noe oppbyggelsesblad, men et organ med allsidig og skiftende innhold.»

Redaktör är *Oscar Handeland*, Refstad. Årsabonnement (6 nr. pr år) 10:– kr. hos A.s Lunde & Co.s Forlag, Bergen.

Följande artiklar förekommer i de hittills utkomna numren: *Einar Amdahl*, Stat og kirke 175; *Øivind Andersen*, Vegen mellem sakramentalisme og svermeri 27; *Trygve Bjerkrheim*, Då Island fekk sin fyrste bibel; *Kjell Bondevik*, Tankar kring kristendom og litteratur 59; *Bernhard Eide*, Sterk kristen realisme 25; *Jørgen Grave*, Kristent standpunkt til litteraturen 202; *Oscar Handeland*, Andreas Hjorteland 47; Ei ny jubileumsbok (Det vestlandske indremisjonsforbund gjennom 50 år) 119; Ny norsk kirkehistorie (Ivar Welle, Norges kirkehistorie) 213; *Chr. Ihlen*, Hendinge i jøderverdenen i dag fra kristent synspunkt 162; *Lars Lande*, Forkynner vi hele Guds råd? 75; *Joh:s Lavik*, Kirken går videre 111; *Olaf Lie*, Keiser Haile Selassie av Etiopia 102; *Arne Prøis*, En skriver 183; *Konrad Stormark*, Voksterlinor i fråfallet 193; *Ivar Welle*, Foreningenes tidevarv 65, 129; *Fredrik Wisløff*, Forkynnes det for meget nåde? 99.

Concordia Theological Monthly, förut flera gånger omnämnd i denna tidskrift, är enligt vårt förmenande den gedignaste och vederhäftigaste teologiska tidskrift, som utkommer på engelskt språk. Utg. på Concordia Publishing House, St. Louis 18, Mo., av Concordia Seminary's fakultet under ledning av professorerna *W. Arndt* (känd för denna tidskrifts läsare genom en artikel i årg. 1947 av Erevna sidd. 38 ff.), *R. R. Caemmerer*, *Th. Hoyer*, *F. E. Mayer* och *L. J. Sieck*. Årg. 1948 omfattar 960 sidor. Bland exegetiska artiklar kan nämnas: *E. C. Malte*, The Most Important Problem of New Testament Times Slavery; *Walter H. Koenig*, New Testament Light on Old Testament »Millennialistic» Prophecies; *H. O. A. Keinath*, The term »Fear God» in the Old Testament; *Alfred M. Rehwinkel*, The Ethics of Jesus; *W. Arndt*, A Royal Priesthood, 1 Pet. 2: 9; *W. A. Jennrich*, Rhetoric in the New Testament; *L. Fuerbringer*, Brief Studies in the Prophets; *John Theodore Mueller*, St. Paul's Usus Practicus of Holy Baptism; *M. H. Franzmann*, Essays in Hermeneutics; *W. R. Roehrs*, The

Inaugural Vision of Ezekiel; *Th. Laetsch*, Sermonic Study on Micah 5:2-8. Tidskriften, som kostar \$ 3.00 (f.n. = 10: 80 sv. kronor) pr år, kan rekvideras hos Concordia Publishing House, 3558 S. Jefferson Avenue, St. Louis 18, Mo., U.S.A. eller också hos Erevna, pg 27 11 04. Amerikanska tidskrifter erhålls i allmänhet inte pr kalenderår utan räknat f.o.m. första numret efter dag, då betalning inkommit till tidskriften ifråga.

Concordia Theological Monthly för januari 1949 innehåller, efter ett förord av prof. *W. Arndt: Victor Mennicke*, Comfort and Encouragement from Election; *Otto E. Sohn*, The Forgotten Epistle (behandlar brevet till Filemon); *Ottomar Krueger*, Outlines on Isaiah 53; vidare A Series of Sermon Studies for the New Church Year, med följande texter: 2 Petri 3:11-15, Rom. 3:27-31, 1 Kor. 1:18-24, Jak. 3:13-18; *Miscellanea; Theological Observer*, som innehåller notiser, t.ex. bl.a. omnämmandet att de lutherska kyrkorna i U.S.A. under 1947 ökat med 163,485 medlemmar, varav den största ökningen faller på The Lutheran Church Missouri Synod med 51,190; sist kommer en *Book Review*.

Concordia, Bible Teacher, utgiven av *J. M. Weidenschilling* är en regelbundet utkommande, utmärkt handledning i bibliska ämnen, saklig och lärorik, anlagd på att meddela verkliga kunskaper i ämnena. Årg. 1948, i fyra häften, behandlar i de två första häftena Apostlagärningarna, i det tredje »God's Law and Christian Life» och i det fjärde profeterna Jona och Mika. Under 1949 är avsedda att utges: 1) *Studies in The Psalms* I, 2) *The Christian and His Leisure Time*, 3) *Women of the Bible*, och 4) *The Church Down through the Ages*. Varje årgång omfattar 320 sidor. Hittills har utkommit 9 hela årgångar och första häftet av den 10:e. Utges på Concordia Publishing House förlag. Priset endast \$ 1.00 pr år.

The Teacher's Guide, utgiven av *J. M. Weidenschilling*, kan betraktas som en parallell motsvarighet till *Concordia Bible Teacher*. Är som av titeln framgår särskilt avsedd för lärare. Varje nummer av *The Teacher's Guide* har som komplement *The Pupil's Guide*, vilken är avsedd att av läraren sättas i elevens händer. Senast utkomna bok, eller rättare bokpar, bär titeln *Studies in the Gospel According to St. Matthew*, i *The Teacher's Guide* 189 sidor, \$ 1.00, i *The Pupil's Guide* 163 sidor, \$ 0.65. Publicerad av Concordia Publishing House.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Professor <i>Hugo Odeberg</i> : Anteckningar till johanneiska texter .	1
Professor <i>Olaf Moe</i> : De äldste mindesmerker om kristen-	
dommen	20
Teol. Lic. <i>David Hedegård</i> : Den verkliga kristendomen	27
Rektor <i>E. Lange</i> : Tack till min barndoms kyrka	29
Professor <i>Hugo Odeberg</i> : Om Nya Testamentets förhåll-	
lande till det Gamla	38
Fil. och Teol. Kand. <i>Caspar Persson</i> : Skriftens lära om	
äktenskapet	40
Böcker	43
Tidskrifter	46

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Eko-
nom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*.
Distribution: Kand. Helmer Hansson, Bankg. 18 b, *Lund*. Red.
o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive
pren.avg. 4:– kr. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

Lund 1949. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Språkligt bearbetad 2002.